

KAPITOLA III.

OD PEKLA NÁS DĚLIL JEN KROK

O tom, co prožila, Edita nikdy nemluvila. Kdykoliv přišla řeč na válku, zmlkla, a když by snad měla odpovědět na konkrétní otázku, zvedla se a odešla z místnosti. Byla to divná doba, já vím. Ale dvojnásob divná byla Edita.

To jsem si říkal celé roky a doufal, že se mi jednou svěří. Ale nikdy to neudělala. Mohl jsem se jen domýšlet. Znásilnili ji esesáci? Mučili ji? Dělalí na ní nějaké pokusy? Nebo jí ublížili Rusové? Byla krásná, mladá, bezbranná. Co strašného se jí muselo stát, že se pak už nikdy ani nezeptala na osud rodičů?

Nebylo jí ještě patnáct, když ji odvezli do lágru. Studovala na gymnáziu v Užhorodě, bydlela u tety Guthové, a tak jela jiným transportem než my z Rachova. Jako kdyby se za ní zavřela voda. Nevím, kde celou tu dobu byla, kterými koncentračními tábory prošla. Pouze mi řekla, že na konci roku 1944 zažila osvobození Rigy ruskou armádou a pak se s dalšími šesti kamarádkami vydala domů. Pěšky. Zkousím si to představit: šest mladých dívek, vyhladovělých a zesláblých putuje od Baltského moře na Podkarpatskou Rus, všude okolo zasněžené pláně, mrzne... .

Po cestě Edita onemocněla, a to tak vážně, že nemohla pokračovat. Dvě kamarádky s ní zůstaly a našly pomoc u polské židovské

rodiny, která se skrývala v lesích. Zbylé čtyři dívky pokračovaly směrem ke slovensko-ukrajinským hranicím a tam je někde sebrali ruští vojáci. Slíbili, že je odvezou domů, ale děvčata skončila v lágru na Sibiři. Domů se mohla vrátit až v roce 1947.

Edita měla vlastně štěstí. Zotavila se a pokračovala domů. Jela vlakem, šla pěšky, někdo ji svezl? Pouze mi řekla, že se po cestě od nějakých známých dozvěděla, že strýc Pavel Davidovič je v Chustu, a tak zamířila rovnou k němu. To bylo někdy na přelomu prosince 1944 a ledna 1945. Následující měsíce na nás čekala. A od začátku května 1945 chodila každý den na železniční zastávku a vyhlížela nás. My dva jsme se však nakonec minuli. Vidím ji jako dnes: drobná silueta, přichází po cestě od trati, pláče. Vzal jsem ji do náručí a ona se rozvzlykala.

Bývali jsme velká pospolitá rodina. Celkem 34 lidí. Šest uniklo deportaci a z těch 28, kteří v březnu 1944 odjeli z Podkarpatské Rusi v dobytčácích, se nás vrátilo také pouze šest.

Když Edita před několika lety ve Vídni zemřela, našla její dcera Helena balíček starých fotek. Jsme na nich všichni – Edita a já, rodiče s dědou a babičkou, se strýcem Bénim, s tetou. Usmíváme se. Vedle fotek ležela v krabičce vybledlá žlutá hvězda. Tu věc jsem dávno zahodil, Edita ji však opatrovala po celý život. Nezapomněla.

* * *

Zatímco Edita na začátku roku 1945 sbírala síly u strýčka Pavla na osvobozené Podkarpatské Rusi, my v lágru Monowitz-Buna na osvobození teprve čekali. V lednu, zrovna když jsem byl už poněkoli káté hospitalizován v táborové nemocnici s bércovými vředy na obou nohách, nacisti konečně vyhlásili evakuaci.

Pro nás to byla dobrá zpráva, protože týdný před tím se mezi vězni šušovalo, že esesáci tábor určitě zlikvidují a v něm

každého, kdo včas neprchne. Máme se tedy sami pokusit o útek, nebo ne? To jsme zvažovali s Kapim snad každý večer. Povel k evakuaci naše dilema vyřešil. I když mě bolely rány na nohou a v nemocnici mi navíc někdo ukradl boty, šel jsem si ihned sbalit obě deky a nazutý do táborových dřeváků spěchal jsem na apelplatz. Seřadili jsme se tam podle bloků a v pětistupech, jak jsme byli zvyklí, jsme tábor opustili. Netušili jsme ovšem, že vyrážíme na pochod smrti.

Ani Elie Wieselovi se to nepodařilo. Popsat pochod smrti je prostě nemožné. Stačilo pár hodin a pětistup mužů ve vězeňských uniformách se proměnil v kymácející se zástup lidských troskek. Hladoví, utahaní, zmrzlí, zabalení do děravých dek, jež nás nemohou uchránit před větrem, klopýtáme po zledovatělých cestách, padáme a zase vstáváme. Kdo nevyskočí dost rychle, dostane ránu holí, nebo se na něj vrhnou psi, kteří nás společně s esesáky hlídají. Kdo zůstane ležet, dostane kulku do týla.

Smrt nevnímáme, příkopy jsou plné těl. Vlečeme se jako porouchaný stroj, bez jídla, bez pití, tu a tam se někomu podaří vpravit si do úst hrst sněhu, když hlídka není zrovna v bezprostřední blízkosti. Jdeme přes opuštěné vesnice, občas se za okny mihne tvář, ale hned mizí. Musí být na nás strašný pohled, ale my o pomoc neprosíme. Jdeme kupředu, krok za krokem, nevzdáváme to. Stačilo by zůstat ležet. Ukončit to. Ale my bojujeme o každý metr.

Nevím, jak dlouho ta cesta trvala. Určitě několik dní. Museli jsme urazit přes 40 mil, než jsme došli před brány tábora v Gleiwitzu. „Arbeit macht Frei!“ Nápis, tak nenáviděný, je teď naše spása. Za ním čekají baráky po věznicích, které už někam odvedli, a pryčny se slamníky. Ležíme jeden na druhém, tam, kde kdo zrovna upadl. Pak se dokonce někomu podaří zatopit v kamnech. Mráz a vítr na chvíli ustoupily.

Po dvou dnech nás zase vyhánějí na apelplatz. A zase selekce: doprava ti, kdo ještě mohou jít, doleva ti, co zůstanou. Pravá skupina pochoduje k trati. Když uvidíme nákladní vlak, zachvátí všechny panika. Běžíme, potácíme se k náspu. Nemohu se vyškrábat nahoru, vagon je příliš vysoký a je ještě potažen ostnatým drátem, pod nějž se musíme protáhnout. Někdo se na mě věší, odstrkuje mne, snaží se mi vylézt na záda. Zahlédnu nad sebou Kapiho tvář, podává mi ruku. Už jsem skoro nahoře, pak mne zezadu srazí strašný úder.

Nevím, jak dlouho jsem byl v bezvědomí. Naštěstí na mne esesák nedosáhl, jen se ohnal holí. Kapi mě zachytil a s pomocí druhých vytáhl do vagonu. Probudily mne až údery kol o pražce.

Vlak jel pomalu zimní krajinou, foukal studený vítr, občas sněžilo a my se pokoušeli vločky chytat do dlaní. To bylo jediné, co jsme měli k jídlu.

Když jsme se trochu zklidnili, došlo nám, že právě projíždíme Ostravou. Lokomotiva mířila na západ, zahlédli jsme Zábřeh, Pardubice, zastavili jsme v Praze. V Praze! Nevím jak, ale podařilo se mi uvolnit vrata a vylézt z vagonu. Bylo to malé nádraží na periferii, nikde živé duše, až se najednou na vedlejší koleji objevil muž v železniční uniformě.

„Dobrý večer,“ pokusil jsem se ho oslovit. Minul mě. Už se smrákalo, možná mě přehlédl, neslyšel, snad nechtěl slyšet. Nebylo by divu, ve vlaku byli přece esesáci. Ještě jsem se rozhlédl a vylezl zpátky ke kamarádům. Co bych si tam venku počal?

Zastavili jsme také v Plzni, někde na odlehlé koleji. Vedle stála lokomotiva a strojvedoucí, když uslyšel volání o pomoc, přinesl kýbl s teplou vodou a pokoušel se ji rozlévat do hrnců, které mu někteří vězni podávali přes ostnatý drát. Za chvíli z toho ale byla rvačka, na život a na smrt. Zděšený

strojvedoucí utekl, zatímco ve vagonech bitka pokračovala do úplného vysílení. Zbyly z nás uzlíčky nervů. Stačí malicherná záminka, rozhoří se spor a přiletí rána. Ztracená čepice, vylitá voda. I proto může člověk zemřít.

„Eger! To je přece Eger!“ volali Maďaři, když jsme dorazili do Chebu. Německý název města ležícího na česko-německé hranici jim připomněl maďarský Eger. Možná je Němci vezou domů? Svůj omyl pochopili, když jsme projeli nádražím ve Výmaru. Konečná stanice Buchenwald.

* * *

Z vlaku nás vystoupila sotva polovina. Druhá zemřela po cestě. Mezi mrtvolami jsme našli ještě pár živých, vynesli jsme je na peron a zanechali jejich osudu. Nikdo neměl sílu nést ještě druhého člověka, z posledních sil jsme se dopotáceli do tábora. A i když nás hned zase hnali do sprch, stříhali, holili, posýpali dezinfekcí a třídili doleva a doprava, připadali jsme si jako v ráji. Byli jsme pod střechou, v teple, dokonce došlo i na pár lžic polévky.

V Buchenwaldu jsme dostali také nová čísla – to moje bylo 120-806, ale nevytetovali mi ho na předloktí, ale jen vytiskli na kalhoty a vězeňský kabátek. V nové uniformě jsem také už za pár dní s pracovní četou pochodoval do města, kde jsme měli odklízet trosky po spojeneckých náletech.

Kam jsme pohlédli, krátery po bombách. Někde zbyl z domu jen komín, jinde budova stála, ale chyběla jí celá přední stěna, takže jsme viděli obnažené byty. Kuchyně s prostřeným stolem a nádobím, támhle stojí dokonce dětská postýlka. Hromady sutí, vydrancované obchody, liduprázdné ulice...

V jednom sklepě jsme našli kupičku brambor, které spálil oheň. Voněly, jako když jsme si je s kluky pekli na podzim na

poli nad Rachovem! Bože, jak je to dávno. Už jsme se chtěli do té pochoutky pustit, když se ve dveřích objevil esesák. Obrovský, rusovlasý.

„Pozor na zrzka,“ vykřikl jsem maďarsky, abych varoval ostatní. Zareagoval bleskurychle. Moc dobře rozuměl, byl to maďarský Němec. Takový výprask jsem snad ještě nezažil. A esesák sežral také sám všechny brambory.

Přesně na toho chlapa jsem si vzpomněl, když jsme se ženou v šedesátých letech poprvé vyjeli do východního Německa a navštívili Výmar. V muzeu mne zaujal průvodce, který zrovna u vedlejšího panelu vykládal skupince turistů o hrůzách, které tamní obyvatelstvo muselo prožít, a jaké ztráty utrpělo při nesmyslných náletech spojeneckých letadel, jež tak cenné město skoro zničily. Zmíněné hrůzy líčil s takovým zápletem, že jsem nevydržel:

„Vy jste žil ve Výmaru za války?“

„Ale samozřejmě. Jsem rodák. Víte, jak jsme tady trpěli? Co jsme všechno museli přežít?“

„A vzpomínáte si ještě, že tady nedaleko byl velký koncentrační tábor?“

„Ale kdepak, o tom jsme vůbec nic nevěděli. Nacisté byli důmyslní, tajili to. Dozvěděli jsme se to všechno až po válce.“

To už jsem ztratil veškerou rozvahu, vždyť bylo zřejmé, že koncentrák byl z oken výmarských domů moc dobře vidět a v lednu 1945 nás tihle lidé dokonce potkávali v ulicích, pomáhali jsme jim.

„Tak po válce, říkáte! A kdo tedy byli ti lidé v otrhaných uniformách, s barevnými trojúhelníky a čísly na rukávech, kteří vám odklízeli sutiny? Myslíte si snad, že to byli členové londýnského parlamentu, kteří tu zjišťovali efektivitu bombardování?“

Zmlknul. Zalapal po dechu. Skupinka turistů se tiše roztýlila.

* * *

Naše buchenwaldská relativní pohoda, jinak to po pochodu smrti nemohu nazvat, netrvala samozřejmě dlouho. Byl jsem zařazen do dalšího transportu a musel se rozejít s Kapim. Zatímco on zůstal v Buchenwaldu a tam se dočkal konce války, já směřoval do Bissingenu.

Tenhle lágr stojící skoro na francouzských hranicích nebyl příliš velký, ale měl speciální poslání – vězni zde těžili olej z hornin, jež se nacházely v okolních kopcích. Pod dozorem pracovníků polovojenské německé organizace Todt jsme hloubili jámy a pokládali do země roury, jimiž se olej dostával na povrch. Nebyla to zrovna lehká práce, ztěžovaly ji však ještě časté nálety Francouzů, kteří pečlivě ostřelovali pole, na nichž jsme pracovali.

Druhou místní specialitou byly rozlehlé bažiny. Táborové baráky stály na pylonech, propojeny byly mostky. Krok vedle, zaručená smrt.

A do třetice – vedle klasických táborových procedur se tu pěstoval ještě originální způsob trestání vězně. Kdo se provinil, byl přivázán uprostřed mrazivé noci nahý ke kůlu a poléván studenou vodou. Mrzlo tehdy, až praštělo, od apelplatzu se často ozýval nářek. Ale ráno tam už nikdo nebyl. Nutno přiznat, že jsme po osudu potrestaného ani nepátrali. Každý se sotva dokázal postarat sám o sebe. Jediný cíl – přežít.

V tomto stavu, jenž se už skoro rovnal apatii, nás zaskočilo, když nás jednou ráno zase začali počítat, zařazovat do skupin a odvádět k vlaku. Ten zamířil na východ.